

Мишел Онфре

МЕТАФИЗИКА АПСУРДА

Како живети будући да треба умрети?

*Када важи, систем се не одваја од свој аутора,
Ками, Миш о Сизифу, I, 288.*

Двапут осуђен на смрт

Туберкулоза је била корен Камијевог трагичног приступа животу. Проницљив према себи и својој болести, он зна да је кобан тај плућни напад који га, следећи развој који су лекари изучили до детаља, одводи у смрт. Хронична патологија уписује живот у логику *безнађа* у изворном смислу речи: болесник престаје да се нада могућности да ће једног дана оздравити. А као што је сваком познато, здравље је добро чије драгоцености постанемо свесни тек кад га више нема. Са седамнаест година, знање да нас изнутра полако али сигурно изједа болест, доводи болесника на специфично онтолошко поље. У таквој егзистенцијалној конфигурацији, филозофија више није дечја игра, лудичка и теоретска пракса, већ умеће живљења на ивици провалије.

Већ смо установили колико ова болест спутава нормалан ток живота мислиоца: Ками је хтео да се упише на студије филозофије, положи државни испит и предаје – администрација га одбија. Касније је, по објави рата, желео да се пријави у француску војску; након првобитног одлагања, понавља тај борбени потез – војска га одбија. Завиривши му у здравствени картон, војник га дочекује катастрофичним дискурсом о његовом здравственом стању. Народно образовање и одбрана земље су, дакле, на овај начин забрањени стипендираном средњошколцу, студенту који узима студентски кредит да би се уписао на универзитет, ратном сирочету, чији је отац умро за Француску. Ками неће моћи да се одужи друштву тако што ће се придружити редовима оних који желе да бране земљу од нациста. Друштво га је већ двапут осудило на смрт: неће га ни као професора ни као војника.

По објављивању рата, Ками се бави ситним занатима свог детињства, ради у гвожђарској радњи, код поморског трговца, у служби префектуре за издавање возачких дозвола. Касније даје часове, глуми у трупи Радија Алжир. За време одмора 1937, из страха од рутине одбија једно радно место у Сиди Бел Абесу, након чега прихвата запослење у метеорологији, као привремени асистент, од новембра 1937. до септембра 1938. Игра у комадима, пише за часописе, један и оснива, али од тога не може да живи. У октобру 1938. постаје уредник у левичарском листу *Alger républicain*. Ту држи књижевну рубрику и објављује приказе Сартра, Низана, Монтерлана, Силона – и других књига. У септембру 1939, одбија место професора латинског у гимназији у предграђу

МЕТРАШИ

Алжир. Након установљене туберкулозе 1930, женидбе у јуну 1934, напуштања жене у јулу 1936, развода у фебруару 1940, постаје новинар све до септембра 1939, кад је угашен лист, који се претвара у *Le Soir républicain*, али бива забрањен у јануару 1940. Напушта Алжир, одлази у Париз, где постаје секретар редакције *Paris-Soir*. Ками жели да се бави писањем.

Писати пре него што се умре

У једном писму Жану Гренијеу, Ками открива три пројекта на којима тренутно ради. Реч је о есеју, позоришном комаду и роману. Између 1939. и 1943, од своје двадесет шест и тридесете, довршава та три пројекта који ће постати *Сџиранац*, *Миш о Сизифу* и *Калиула*, три ремек-дела, свако у свом жанру. Док ради на том триптиху, води свеске. У њима читамо дневник његових физичких и психичких стања. Године 1936, Ками говори о очају, умору, исцрпљености, жалости, борби против тела, болести, патњи, самоћи, жељи да плаче. Године 1937: „Пакао је живот с овим телом – што је још увек вредније од уништења“ (II 817).

За овог паганина патња је бесмислена: младић који воли женска тела, њихову поцрнелу кожу, препланулоост медитеранског сунца, бурни карактер плажа, прочисти-тељску улогу морске воде, парфеме из Типазе, улице Алжира – нема никаквог разлога да болест која му све то ускраћује сматра нормалном. Хришћанин би се позивао на Божју замисао, на божанско Провиђење, на непробојне путеве Господа, исконски грех, али како да се опходи Платинов ученик? Он све више размишља о Ничеовом животу и делу, о том другом болеснику и филозофу, како би могао да живи без снаге коју даје здравље. У писму Ивони Дикајар од 19. априла 1940, Ками има двадесет седам година и пише: „Бићу новинар и умрећу млад [...]. Шта више од тога тражити и зашто жалити за животима које нисмо имали?“

Ками самостално долази до лектире. Туберкулоза која га је спречила да упише *Ecole normale supérieure*, ускраћује му предавања класичног корпуса, методу која се често може свести на реторичке суптилности, корисне за стратегију телесно способних. Али то лишавање у исто време доводи до позитивности која храни Камијев гениј: он можда и не зна за канонске текстове и њихове званичне коментаре, али може да чита ауторе које пожели; он можда не располаже софистицираном артиљеријом младих форматираних људи, већ супротставља своју егзистенцијалну искреност, формулисану елегантном прозом, чистим формалним надметањима за које су предвиђене те мислеће машине за које је суштина безвредна, јер вреднују једино умеће форме. Искреност уме да гане добре људе; а софистика само људе од заната.

Од филозофије, Ками је читао Шопенхауера и Ничеа у Гренијеовом разреду, а онда, припремајући се за универзитетску диплому, Августина и Платина. Међутим, ту су се, збрда-здола, нашле и *Ујанишадге* и Штирнер, Бланшо и Спиноза, Кјеркегор и Шпенглер, Сорел и Шестов. Незајажљив, открива и књижевност коју не раздваја од филозофског корпуса: Хомера и Флобера, Балзака и Стендала, Пруста и Кафку, Мелвила и Достојевског, Горког и Малроа. На исти начин приступа роману и филозофији.

Ками је наклоњен *филозофској књижевности* и *књижевној филозофији*. Прва дефинише романе који себи не налажу никакву књижевну игру намењену разоноди, формално устројство, уметност ради уметности, већ формулишу визију света изван идеја и концепата, уз помоћ ликова, прича, приповетки, фиктивних доживљаја. Друга дисциплина подразумева елегантну, јасну, прецизну и естетску прозу која форми не жртвује смисао, дубину и истину. *Странац* и *Куја*, али такође и *Калијула* и *Праведници* илуструју филозофску књижевност; *Миш* о *Сизифу* и *Побуњени човек*, али такође и три наставка *Актуелности* илуструју књижевну филозофију. Међутим, институција поставља јасну границу и залаже се за *филозофирајућу филозофију* и *чистију књижевност*, од којих се свака развија у посебном свету. Њени примери су Хегел и Џојс.

Теорија романа

Ками предлаже теорију филозофског романа насупрот роману с тезом, који је тежак, заморан, несварљив. *Сважба* показује како се може, изван институционалних и универзитетских кодекса, написати филозофско дело на књижеван начин, прозом која је чак песничка, а не одричући се садржаја. Ова тежња за књижевном филозофијом и филозофском књижевношћу претпоставља концепцију супротстављену катехизмима доминантне филозофије.

У филозофији је уобичајено да разум представља закон; а Ками се првенствено залаже за сензацију, емоцију, перцепцију. Углавном, филозофија повлашћује концепт, идеју, теорију; Ками им претпоставља слику, лик, фигуру. Филозофија прибегава доказивању, логици, силогизму, дијалектици, образлагању и аргументацији; Ками се опредељује за поетску прозу, романескну повест, позоришни дијалог. Филозофија има навику да идеализује свет да би га промислила, преображава га у трансцедентални објекат, посредује га кроз филтер библиотека; Ками нуди приступ који одише чувствима, материјализмом, хедонизмом, емпиризмом светске прозе, он слави директан, непосредан, феноменалан контакт. Сад разумемо зашто у *Мишу* о *Сизифу* стоји: „Идеје су супротне мислима“ (I, 298) и како је могуће мислити изван идеја.

Ками износи своју теорију књижевности у приказу који је објављен у *Alger républicain* 20. октобра 1938, где говори о *Мучници* Жан-Пола Сартра. Не прецењујући домет прве размене између ове двојице писаца, рећи ћемо да Ками поправља Сартра својим професорским пером. Можемо замислити како Жан-Пол Сартр, пишући своје *Објашњење Странца*, и очигледно пецкајући, памти тон с којим му је двадесетпетогодишњи Ками одржао лекцију, њему који је тад имао тридесет три.

Приказ почиње овом чувеном реченицом: „Роман је само филозофија у сликама“ (I, 794). Кад је роман добар, све прелази у слике – али суптилно. Ликови и радња не смеју да откривају теорију. Добар романописац прави зналачку мешавину и суптилну равнотежу између фигура, њихових прича и мишљења. У случају кад филозоф има превласт, заплет нестаје, губи аутентичност, из романа ишчезава све оно што у њему дише. Дело може да траје само захваљујући дубокој мисли. Велики романописац успева да изврши овај распоред снага.

Ками именује романописца који је способен да у једном делу скупи идеје, заплете, ликове, живот, искуство, размишљање о смислу живота: Андре Малро, већ чувени књижевник од тридесет седам година. На другом месту, Ками наводи како је осам пута прочитао *Људски животи*. Подсетимо да у то време има двадесет пет година и да завршава *Свадбу*, велику поетско-филозофску прозу. Није још написао роман, али ради на једном, *Срећна смрт*, којим није задовољан.

После те теорије о успешном роману, коју је сажео у десетак редова, Ками прелази на разматрање Сартровог романа. Чланак је одлучан: добар романописац остварује равнотежу ликова и идеја; али *Мучнина* не успева да изведе ту деликатну операцију. Сартр, дакле, није написао успео роман. Превише теорије, превише идеја. Са своје новинарске катедре, Ками придикује Сартру: признаје да има талента, свакако, али га прекоревашто га траћи. Добре делове је препознао у опису горчине и истине; лоше стране у стрепњи која се превише провидно ослања на Кјеркегора, Шестова, Јасперса, Хајдегера.

Према Камију, Сартр објављује роман о стрепњи једног баналног живота – и, како пише млади критичар, у њему су саме баналности. Ками прецизира да нас *Мучнина* може асоцирати на Кафку, али неубедљиво. И овде упамтимо Кафкино име – он заузима важно место у сартровском механизму приликом анализе стила и упућивања на *Процес у Сјранцу*.

Ками потом шири поље деловања, настављајући да немилице исправља свој примерак: Рокантен приповеда о својој мучнини, али као да је она крај, а требало би да буде почетак; *Мучнина* није толико роман колико монолог; том књигом Сартр није створио уметничко дело; апсурд није закључак, већ почетак, и то онако како су га схватили сви велики духови; аутор је хтео да опише неколико великих тренутака из чијег угла остатак дела не вреди ништа, али читалац узалуд трага за тим описом.

Обрћући изреку *in cauda venenum*, пошто је већи део свог новинарског стажа провео грдећи Сартра, Ками закључује, наизглед притворно, да ова прва књига младог аутора ипак обећава, да болна луцидност коју исказује сведочи о извесној даровитости, да могућност да се смести уз обод свесне мисли говори о очигледним врлинама. Томе додаје, као закључак закључку, да нестрпљиво очекује наредну књигу.

Неколико месеци касније, 12. марта 1939, док ради на свом роману, Ками приказује Сартров *Зиг* – у истом листу. Указује на повратак сартровске тематике с ликовима који се налазе ван норми: сексуални манијак, педераст, осуђеник на смрт, лудак, мушкарац неспособан за либидо, све саме инкарнације немоћи. Сартр приказује перверзњака као најбаналније биће. Ками поново указује на лоше стране: рђаво коришћење опсцености и књижевно непотребних сексуалних сцена.

Али указује и на добре тачке: опис тих немоћника, преплашених претеривањем своје слободе која их показује као затечене делањем или стварањем; одсуство онтолошке бусоле у тим бићима, услед којег су дезоријентисани; ликови праћени у својим егзистенцијалним лутањима – у тим тренуцима Сартр бриљира у вештини конструисања своје повести и господари нарацијом. Узбудљиве и узнемирујуће странице описују човека који је осуђен на слободу, који стрепи, затворен у своју самоћу, који живи свој

солипсизам и искушава апсурдност свог постојања. Сартр је овог пута успео. Према Камију, одржава у равнотежи теорије и ликове, тезе и приповест. Само две књиге су биле довољне да објави дело достојно свог имена. Ками истовремено пише своје.

Странац као натчовек

Странац је објављен у мају 1942. Роман овог младог аутора од двадесет девет година добија рецензије које потписују Греније, Арлан, Бланшо, Сартр, Барт, Сарот, Роб-Грије. Догматских приступа има напретек: хришћанских, марксистичких, психоаналитичких, политичких, а касније и структуралистичких, неоколонијалистичких, расистичких, феминистичких... Филозофска читања често плагирају Сартров коментар и своде књигу на роман апсурда, а Мерсо је приказан као антихерој апсурдног света у апсурдном животу.

Чини ми се да роман тада није сагледан из ничеовске перспективе натчовека. Међутим, ако сте читали портрет натчовека у Ничеовом *Заратустри*, Мерсо може бити схваћен као фигура невиности сутрашњице, суштински онтолошки појам аутора *С ону страну добра и зла*. Улога Ничеове сестре у уписивању свог брата у генеалогiju фашизма уопште, и нацизма у ужем смислу речи, заслужује да је изнесемо у неколико речи.

Елизабет Ферстер је кривотворила текстове свог брата тако што је, прекуцавајући писма, брисала и додавала све што је охрабрило легенду о Ничеу као префашистичком мислиоцу, и тако од свега и свачега, колажирањем и прекрајањем, скрпила *Вољу за моћ*, укључивши и фрагменте које није потписао филозоф, који су изводи из његових лектира. Ова жена, нескривена антисемиткиња, Мусолинијева пријатељица, чланица Нацистичке партије, често виђена код Хитлера, који је пружао материјалну потпору за Архиве њеног брата, увела је у концепт натчовека биолошки, расистички, политички и социолошки приступ. Али тај концепт је код Ничеа *чистио онџолошка пропозиција*.

Ничеова сестра је његово тело и душу, па и дело, узела под своје, од почетка његовог лудила, све до смрти, 1935. Према њеним антисемитским и националсоцијалистичким назорима, натчовек је приказан као јунак без милости, морално безобзиран, ван добра и зла, окрутан и ратоборан, крволочан и насилан, неспособан за бригу савести, неспособан за милост у свакодневном животу: она је SS одредила као паганску инкарнацију ове филозофске фигуре чија суштинска порука није била толико жеља *да се промени свети*, нацистичка перспектива, колико жеља *за светом какав јесте*, што је перспектива својствена Ничеу. Нацистички војник, наводно ничеовски натчовек, веровао је у могућност другог света и да би то спровео, прибегавао је злочину, масакру Јевреја у име фикције: чистог, аријевског друштва, ослобођеног јеврејске „расе“.

Прави ничеовски мудрац, аутентични натчовек, не дели тај социолошки оптимизам као што не пристаје на песимизам, јер је трагичан: он познаје природу стварног, зна да воља за моћ именује истину света и да она не значи превласт једне империје над другом, већ силу силе која нас жели онакве какви смо. Тамо где заглупљени војник тежи да промени стање ствари, ничеовац подучава да се ништа не мења, да се све неодређено и бесконачно понавља, и да самим тим суочени с тим апсолутним детер-

минизмом, треба да пожелимо вољу која нас хоће, да бисмо постигли радост и благостање. Натчовек је антитеза нацисте.

Додајмо томе да читаво Ничеово дело напада Павлов јудејски дух као филозофију аскетског идеала, мржње према телу, жељама, поривима, страстима, животу, сексуалности, овог света у име неког наводног оностраног, а не у име „расе“. Ниче замера јудаизму мржњу према природи и страст према генеалошкој смрти хришћанства против којег се бори. Заузврат, изван тог *Шеолошкој* контекста, кад је реч о *социолошким* Јеврејима, он њихове врлине штедро хвали.

Како је Трећи Рајх могао да се ослони на човека који 1872. мења издавача чим је сазнао да је овај умешан у објављивање антисемитских текстова? Индивидуу која 1886. у књизи *С ону сџрану добра и зла* пише да би требало размотрити „да се из земље избаце антисемитске галамџије“ (§ 251) и да се охрабри мешање Јевреја и Немаца? Он који говори о „антисемитској глупости“ (у истом делу) не би допустио да његов натчовек пристане на ту жалосну страст освете Јеврејима и на тај патолошки образац ресантимана који се отеловљује у нацистичком војнику.

Ако се, дакле, потрудимо да ставимо тачку на легенду о Ничеу нацисти или претечи националсоцијализма, и ако стрпљиво ишчитамо *Тако је џоворио Зарайџустџра*, открићемо фигуру натчовека у овом значењу: воља за моћ чини закон; она именује живот у свему што живи и жели живот; она је читав универзум; њен циклус је неизбежан; она се вечно враћа; ми смо воља за моћ; вечно се враћамо; непрестано ћемо проживљавати оно што смо проживели, и то у истом облику; не можемо ништа против тог непрекидног покрета; мудрост се састоји у вољи за оним што нас хоће и што не можемо избећи; виша жеља за жељом је *amor fati*, љубав према својој судбини, она води у истинску радост и аутентично благостање; ничеовска мудрост се састоји у томе да се каже велико „да“ свему што јесте, јер оно што јесте било је и биће, истоветно, и ту нико не може ништа. Мудрац зна да може да хоће ту вољу, док се други задовољавају тиме да је слепо трпе и не знају за њену ћуд, облике и силе. Мерсо напредује у онтолошкој сфери натчовека.

Генеалогџа натчовека

Ничеовски концепт натчовека није настао сам од себе. Ниче је напамет знао грчку и римску филозофију. Све фигуре античких мудрости хране оно што *Ессе хотто* представља као паганску епифанију на начин психичког потреса, који је искусио филозоф на висинама Портофина. Најпре филолог, Ниче постаје филозоф након читања *Свеџа као воље и џредсџаве*, дела у којем Шопенхауер износи модел практичне мудрости скицирајући портрет жанра европског Буде који упражњава милост, естетску контемплацију или сексуалну апстиненцију, која се у језику филозофског племена назива „гашење воље за животом“.

Ничеов натчовек преузима од бројних фигура античке мудрости које, у својој разноликости, пред себе постављају исти циљ: безосећајност, отвореност, спокој, душевни мир, стања која доводе до благостања и радости. Ови различити путеви, од којих су неки тешки, строги и захтевни, као цинизам и стоицизам, а други заводљивији, упу-

ћенији ка хедонизму, као епикурејство и киренаизам, циљају исти врх, врховно добро, циљ који је досегнут кад човек себе самог одреди као средиште, кад схвати своје место у природи и космосу и, следствено томе, зна како да се носи с њим, са другима и светом.

Сетимо се како је млади Ками читао Епиктетов *Приручник* у свом болничком кревету. Подсетимо да се на универзитету упознао с Платиновим *Енеадама*. Не заборавимо да је читао *Ујанишаге* на савет Жана Гренијеа, а вероватно и филозофе таоизма, Чуанг-Цеа и Лао-Цеа. Можемо замислити да је познавао *Хијоџијозе* или друге текстове Секста Емпирика које је превео његов професор филозофије. У преписци говори о Епикуровим тезама о смрти, па не можемо замислити да није прочитао *Писмо Менекеју*. У *Побуњеном човеку* цитира Лукрецијев спис *О љрироди ствари*. Да и не говоримо о пресократовцима, Платону и Августину које је читао такође.

Ками, дакле, као Ниче, познаје могуће форме античке мудрости: стоичку равнодушност спрам реалности стварног, са бригом и поларизацијом представе која се о њему ствара, са похвалом пуне снаге воље над представама; платиновски бег из света у принцип Једног-Доброг, да би се с њим спојило и спознало благостање паганских екстаза; пут таоизма који саветује да се изабере неопредељивост, који слави вољу за немоћ у свету у којем се не интервенише; пионовску равнодушност и њен генерализовани релативизам који заговара да се истовремено и равноправно желе супротности; епикурејску дијететику жеља и свођење задовољства на атараксију, што је друго име за одсуство немира – све те технике, методе и путеви воде до мудрости, која доводи до радости.

Ничеов Натчовек се надахњује овим мудростима које спајају Исток и Запад. Зар и сам Заратустра није син персијског Зороастре из маздејских религија, савременика најстаријих пресократоваца? Упознати свет, желети свет, волети свет, задовољити се њим, никад не негодовати против њега, желети да буде баш такав какав је, и, следствено овим теоријским и егзистенцијалним праксама, уживати у свету, у њему се осећати као риба у води, не питајући се о његовим односима са својом средином – ето кључне речи сваке мудрости.

Генеалогски троугао

Ако желимо да схватимо интелектуални и духовни, као и метафизички и онтолошки механизам Мерсоа, упишимо га у ову егзистенцијалну конфигурацију античких мудрости. А онда прочитајмо предговор који је Жан Греније написао за издање изабраних дела Секста Емпирика, које је сам превео и приредио. Последњи редови тог уводног текста успостављају интересантан филозофски троугао између Секста Емпирика, Ничеа и Жана Гренијеа: „Последњу реч о Сексту Емпирику посудифемо од Ничеа, чији се скептицизам представља као радикални нихилизам: 'Треба да се вратим шест месеци уназад да бих се затекао с књигом у руци. Којом? Одличном студијом Виктора Брошара, *Грчки скејџици*, где су моје *Лаерџијане* обилато коришћене. Скептици су једини честити тип међу том филозофском гунгулом, тако двосмисленом, па чак и петосмисленом.'“ (33)

Овај Ничеов текст се налази у књизи *Ессе Homo*, прецизније у поглављу с ироничним насловом: „Зашто сам зао“. Брошар упућује на Ничеов филолошки рад о Диогену Лаертију, у овој студији која, објављена у септембру 1887, остаје изузетан документ за историју скептичних идеја. Али, сем тога што му се посрећило да његов рад буде признат за живота (чак и ако је реч о младалачким филолошким проучавањима, а не о филозофским радовима), упамтимо да Ниче скептика схвата као једину фигуру која може у филозофском свету да буде спасена. У то време, чини се да је на супротној страни од филозофа који сумња! Филозоф с чекићем ни у чему није сродан скептичним праксама. Зашто онда Ниче спасава пионовце? Вероватно због њихове фигуре мудраца – а не због њихове епистемологије или методе. Јер пионовска безосећајност одржава везе са ничеовском *amor fati*, и Мерсоовом индоленцијом.

Виктор Брошар представља студију целог скептицизма од формулисања до Нове Академије, то јест, од трећег до првог века пре н. е. Типична фигура скептицизма је Пирон. Брошар преноси један Аристоклов текст, у којем се тачно и концизно одређује филозофија ове личности: „Пирон из Елиде није оставио ниједан спис, али његов ученик Тимон каже да онај ко жели да буде срећан, треба да узме у обзир следећа три питања. Прво, шта су ствари по себи? Потом: како треба према њима да се поставимо? Најзад, како ће се то постављање одразити по нас? Све ствари су без међусобне разлике, непоуздане и неразазнатљиве. Исто тако, наше сензације и расуђивања, не уче нас томе шта је тачно или погрешно. Самим тим, не смемо се уздати ни у чула ни у разум, већ треба да останемо без мишљења, без опредељивања за једну или другу страну, безосећајни. О чему год да се радило, рећи ћемо да не треба ни потврдити ни порећи, или пак да треба истовремено потврдити и порећи, или ни једно ни друго. Ако смо тако постављени, вели Тимон, постићи ћемо најпре *афазују*, а потом *аџараксију*“ (45). Равноправност, непоузданост и неразазнатљивост ствари, немогућност доношења суда, спознавања, разликовања између добра и зла, безосећајност, индоленција, апатија, обамрлост – није ли ово Мерсоов портрет?

Жан Греније се доста инспирише Брошаровим радом састављајући свој увод. Будући аутор *Духа џаоизма* упућује да је Пионов учитељ био Анаксарх из Абдере кога је пратио за време Александровог ратовања у Азији. Он је подучавао филозофију свог земљака Демокрита. Пирон га је увек ценио. Обојица су се приближили индијским гимнософистима, тим голим мудрацима који су заговарали аскезу, одвајање од света, крајњу сведеност, просјачење, вежбу јоге и друге технике, браманске праксе и мисли.

Филозофија која окончава филозофију

Пример Каланоса, индијског мудраца из Таксиле, нарочито утиче на Пирона: овај болесни филозоф од седамдесет три године, приређује своје јавно жртвовање. Поворка га прати до ломаче, Александрови војници приносе златне и сребрне купе пуне мириса, ломача је окружена драгоценим теписима, мудрац улази у ватру, сагорева непомичан, неосетљив, а за то време свирају рогови и слонову ричу. Читава војска интонира пеан у част мудраца који достојанствено гори. Филозофска лекција:

одлучни човек може све, снажна и несаломива воља посрамљује судбину, безосећајност је суштина врховног добра. Пирон је то искуство умео да искористи.

Пирону је свеједно. Ништа није истина. Имао је обичај да каже: „Ни ово ни оно.“ У шта је веровао? У то да се треба држати здравог разума и општег опхођења. Чему се надао? Никаквом оностраном, није веровао ни у какав загробан, већ у овај свет, надао се филозофском животу посвећеном потрази за спокојством. Идеали су му били удаљавање, безосећајност, апатија, равнодушност, отупелост. Метода? Потпуно онтолошко одрицање, интелектуална аскеза. Симболична анегдота? Кад је његов пријатељ Анаксарх из Абдере упао у неку мочвару из које је покушао да се извуче, Пирон је прошао поред њега не понудивши му помоћ. Други су га касније прекоревали, али сам Анаксарх, кад се извукао, стао је на Пиронову страну.

Иако то није желео, а разуме се, ни супротно, Пирон је имао ученике који су се називали различито: *зеџеџици* су тражили истину без одмора, *скеџици* су све испитивали и ништа нису налазили, *ефекџици* су себи забрањивали ставове, *аџорџици* су се проглашавали несигурним, и по питању својих несигурности. Пиронисти су упражњавали *афазџу*, уздржавање од било какве догматске тврдње, али и *еџокхе*, укидање сваког суда, једнима је циљ био *аџараксија*, одсуство немира, другима *аџијафорџија* или *аџаџија*, равнодушност спрам свега, при чему је све то чинило *меџриоџаџију*, илити: владање афектима.

Скептицизам наводно окончава филозофију превазилажењем које је укида. То је филозофија потврде негације филозофије – Па ипак! По свакој доброј пионовској логици, и ова тврдња представља проблем, епистемолошки говорећи. Порицати значи потврдити; рећи не овоме значи рећи не и ономе; не бирати ипак значи бирати – питајте Буридановог магарца који је, не успевши да се одлучи између воде и зоби, расположивих напретек, умро од глади и жеђи! Тим упливом оријенталне мисли у западњачку филозофију, антидоктрина Пирона и његових следбеника метафорички подмеће пожар у библиотекама, опозива професора, уништава катедру и трибине, гуши сваку могућност за докторске глосе. Опстаје само обавеза да се живи.

Мерсо, Пирон из Алжира

Ками користи роман да би мислио. Али не као што се мисли у институцијама, већ изван њих, слободно, пуним плућима, истински, аутентично. Његов јунак омогућава *џорџреџ невиносџи бугуђеџи*, у ничеовском смислу. Роман се не држи на уобичајеним кодовима филозофске дисциплине: хипотетичко-дедуктивној методи, логичким уланчавањима, дијалектичкој аргументацији, поштовању принципа непротивречја, употреби разумног и разумевајућег разума – роман оставља простор за слике, ситуације, описе, фикције. Ками не одустаје од концепта у корист перцепта, већ у свој филозофски лук умеће и књижевну струну – као што је *Свадба* уметнула песничку.

Тај отклон Пирона и пирониста показује како се може схватити смисао наслова *Сџранац*. Јасно нам је како се човек који без осећања, потпуно одстрањен, пролази поред пријатеља упалог у бару, може назвати *сџранцем*. Исто важи за Мерсоа, тог

човека без имена. Странац према перипетијама света, странац према животу Другог, његовим мукама и радостима, срећама и патњама, странац самом себи, равнодушан да ли се дешава ово или оно, странац спрам узрока и последица својих чинова и потеза, чак и у случају убиства на плажи под жарким сунцем, овде није сама ситуација странца узнемирујућа, она је најизразитији врх западњачке мудрости која се напајала Оријентом.

Подсетимо се текстова које Ками посвећује медитеранском духу уопште, духу алжирске земље и самог града Алжира: здраво варварство које не зна за лошу културу која раздваја од природе, једноставно и искрено пристајање на свет какав јесте, велико да животу у свим облицима, игнорисање религија, живот без митова и утеха, путено спознавање вечности, егзистенцијална пракса мора, сунца и плаже, као и друге духовне паганске вежбе, досезање до врха телом које се потпуно преобразило у оруђе сазнавања. Ками се уписује у дионизијску културу, аполонијску антикултуру – и његов јунак с њим.

Мерсо и не зна за Пирона и Ничеа; никад није прочитао страницу *С ону сџрану зла* или Секста Емпирика, па ни Диогена Лаертија који приповеда о Пироновим подвизима; далеко је од познавања концепата апатије, епохе, адијафорије, афазиије; баш би њега било брига је ли зететик, скептик, пирониста, ефектик или апоретик; он не зна да постоје индијски гимнасофисти, персијски чаробњаџи, таоистички мудраци, ничеовски надљуди; никад није чуо за Каланосово самоубиство или за Ничеову визију Вечног Враћања – наравно, пошто се налази с оне стране Медитерана где се култура не садржи у речима, концептима или идејама, већ је у култури чула, емоција и перцепције. Мерсо је пирониста који не зна за Пироново име, ничеовац који никад није прочитао ни ред *Тако је љоворио Зараџусџира*. И то не несвесни филозоф, већ урођени мудрац.

Портрет пиронисте

Без имало труда, Мерсо је зарадио апатију, афазиију, епохе, адијафорију: равнодушан на све, уздржавајући се да изнесе мишљење, укидајући став. Његова романескна путања илуструје ове начине постојања и делања. Прецизирајмо: мајчина смрт га не поколебава; он зна да се и смрт уписује у поредак ствари и самим тим нема никаквог разлога да се побуни или увреди због тока природе; он не реагује кад га директор дома у којем је мајка умрла упозна с неком особом; као што не реагује на чуварове речи; уопште не мења своје навике: испред ковчега пуши цигарету и пије кафу; нема жељу да последњи пут види мајчино лице иако му двапут нуде да отворе ковчег; не одбија Синтесово пријатељство, али би могао и без њега; без душевног растројства пише уместо Синтеса претеће писмо бившој љубавници зато што је замољен; он нема ништа против тога што Марија жели да се уда за њега, али није посебно томе ни наклоњен; истој лепој жени која га пита жели ли да зна шта она мисли, одговара како на то није ни помислио; временом је одустао од својих младалачких планова, али то није

страшно; газда му предлаже да отвори агенцију у Паризу и да се о њој брине, а он ту понуду прима потпуно равнодушно; пријатељ му поверава улогу у филму који тај осветољубиви расиста снима поводом Арапа (што ће, као што сви знамо, бити фатална улога), и он прихвата; Синтес му даје револвер, Мерсо узима; с оружјем у рукама помишља да може и да пуца и да не пуца; пуца; у току суђења, жели да каже адвокату да је човек као сви остали, али одустаје јер га мрзи; враћа се у судницу, али се пита шта ту људи раде; посматра суђење с отклоном, а поротници који држе његову судбину у рукама личе му на људе начичкане на клупи у трамвају; судија држи морализаторски говор, он се претвара да се слаже како би се смирио; не каје се због свог чина, али признаје да му је било досадно; каже да има несрећнијих од њега; мисли да би могао читав живот да проведе заробљен у шупљем дрвету гледајући небо над главом и чекајући да се промене облаци или прођу птице; у дворани, кад га жандарм пита има ли трему, одговара да нема; присуствује свом суђењу као да се суди неком другом; признаје да је заинтересован за ситуацију пошто никад није крочио у судницу; најављују му да ће умрети, питају га шта има да дода, *он не gogaје нишша*.

Овај човек ипак није камен без свести, заглупљен, претворен у ствар. Иако не испољава емоције, иако не пресуђује, иако му је свеједно, иако жели и ово и оно, иако не види добар разлог да нешто учини, да се од тога уздржи или учини нешто супротно, иако се чини неспособним да уђе у стварни контакт с другим, он ипак зна за тренутке среће, који су ничеовски моменти бруталног пристајања на свет. Додуше, он мисли да су сви животи равноправни, али признаје да не презири свој.

И он је Платинов син, или пак читалац *Свагбе*! Мерсо ужива у чистом задовољству тога што постоји у посматрању лепог предела. Пошто је провео прву ноћ у дому, крај мајчиног ковчега, сутрадан, пред призором брда, црвенкастог неба, спорог и величанственог кретања сунца по небу, морског ветра који доноси јод, осећа како би био задовољан да оде у шетњу природом, само кад не би било тог леша, због којег план мора пропасти.

Сутрадан по сахрани, Мерсо иде на плажу, среће Марију, плива с њом, радо је додирује, купа се, гледа је, ставља јој главу на стомак, прија јој њен смех, свиђају јој се плаветнило и злато неба у њеним очима. Он такође посебно воли сунчеву врелину, жегу, врели и течни песак под стопалима, а такође цени сурфовање, радо гледа ка хоризонту. Исцрпљен после толико пливања, враћа се на плажу, леже, ставља главу у песак, прија му осећај да се спојио с елементима. Касније, у спаваћој соби, каже како је задовољан кад летња ноћ уђе кроз прозор и покуља у два тела, изваљена после љубави.

Мерсоу се свиђа врева града и његови звукови, дрхтури приликом промена на небу, чак и кад их посматра из ћелије. Свет га не погађа више него што му је потребно. Мајчина смрт, сахрана, сексуалне авантуре, повратак на посао, односи с комшијама, занат, задовољства на плажи, убиство Арапина, хапшење, испитивање, затварање, суђење, смртна пресуда, ово или оно, свеједно је.

Гнев апатичног

Доксографија преноси да је Пирон, узор неосетљивости, двапут поклекао. Човек који пролази поред учитеља који је упао у бару, и не застаје, једног дана приређује следеће: потеран од пса, потрчао је главом без обзира ка дрвету уз које се нагло попео да би побегао канџама молоса. Други пут се наљутио на своју сестру. Да би оправдао први кикс, објашњава да је и филозоф човек, и да ослобађање човечности захтева много напора; што се другог кикса тиче, он износи да његова равнодушност не би могла да се сведе на аршин женског расуђивања.

И Мерсо је спознао ову људску, превише људску слабост – у овом случају ничеовску. Она се појављује на крају романа, у његовом односу са свештеником. *Сџранац* не садржи ниједну експлицитну филозофску референцу. Ниједно име аутора, ниједан наслов, ниједан цитат који проистиче из западњачке филозофске традиције. Али у једном тренутку судија, који за себе тврди да је хришћанин, држи неделотворно слово и с њим се растаје после једног жовијалног „Доста за данас, господине Антихристе“ (I, 182)! У ствари, ничеовски натчовек изгледа као модерна формула пиронисте који на све пристаје.

Мерсо отворено признаје свој атеизам. Пред судијом који га позива да се покаје, исповеди грешку, призна грех, пред тим бесним човеком који прети сребрним распећем као средњовековни инквизитор, који је са својим саговорником на ти, који одбацује невернике, који проповеда да је живот без вере живот без смисла, Мерсо намерава да попусти да би се смирио и пристане. Али одустаје од тога и истрајава у порицању, атеизму и одбијању покајања. На шта се судија скљока у столицу.

Исти Мерсо истрајава у улози Антихриста у завршној сцени романа. Одбија посету капелана. Али црквењак се не обазире и упада му у ћелију. Чим уђе, осуђеник на смрт задрхти: тај човек који воли смрт и јесте смрт – томе у прилог говори његова придика. Долази ли да га казни? Следи дијалог између свештеника и безбожника, између Бога и Ничеа. Божји службеник преиспитује Мерсоа по питању његове вере – овај чврсто тврди да је нема. То је несхватљиво човеку који је изабрао да свој живот изгради око те умирујуће легенде, а не око неке узнемирујуће истине: он предузима да своју слабост рашири по свету и тумачи да се Мерсо изјашњава као безбожник хвалисања ради, али да се у бити жртвује његовој фикцији. Мерсо се нервира. Он не стрепи, али се боји. Стрепња је страх без разлога; страх је увек нечим изазван. Поп се хвата за ту емоцију да би изнео своју религиозну робу; Мерсо одбија оно за чим нема потребе. Неважна је смртна пресуда јер смо, свакако у онтолошком смислу, предодређени за смрт, каже свештеник; свакако, одговара мртвац на одложено, али време које раздваја казну од погубљења није занемарљиво! Продавац оностраног позива осуђеног на покајање, позива се на правду Бога, говори о греху; Мерсо не зна шта та реч значи, његовом смрћу ће се наплатити иманентни злочин: шта више или боље пожелети у свету без трансценденције? Капелан позива затвореника да погледа зид свог затвора, напомињући да се лик Бога увек указује онима који се моле камењу; Мерсо је узео да испитује зид, али све што је видео било је лице Марије, миловане

пливачице – хришћани задојени психоанализом прецизирају да то што је видео жену која носи име Богородице, сведочи о свештениковом успеху! Човек у ризи онда жели да загрли убицу, који се опире: „Дакле, толико сте привржени тлу?“ (I, 211), Мерсо се отима свештенику. Ћутање. Следи исто питање да ли је икад пожелео други живот. Мерсо одговара ничеовски: да, „живот у којем бих се сећао овог живота“ (I, 211).

Правичност ових питања из хришћанског угла, правичност ничеовског одговора: свештеник продаје загробне светове, потцењује живот, једино добро којим заиста располажемо, овде се умањује у име неког увећаног оностраног, он релативизује смрт која би била живот кад би љубав према животу била смрт, користи се близином гроба да би понудио своје саосећање као лепљиви сируп – ради свој посао. Али то инсистирање расрђује Мерсоа, и као што је пас, ухвативши се за Пиронове скуте, испод мудраца препознао човека, тако је странац пронашао своју онтолошку ничеовску домовину.

Мерсо диже глас против капелана, виче, љути се, забрањује му да се моли за њега, хвата га за ревере ризе, засипа га увредама, испоручује му истину о његовом бедном животу: живећи према начелима хришћанске религије, већ је мртав за живота, док је он, над којим само што није пресуђено, сигуран у свој живот будући сигуран у смрт, аутентично жив. Он је свакако могао да живи другачијим животом, овим или оним, супротним, па шта? „Ништа, ништа није било важно, и ја сам добро знао зашто“ (I, 212). Па зашто? Зато што смрт живот претвара у апсурд пред којим све губи тло под ногама.

Пошто га је свештеник оставио, Мерсо налази спокој – рецимо то другачије: по одласку религије јавља се ведрина. Тад Мерсо доживљава својеврсну платиновску екстазу, ничеовско искуство: мириси ноћи и земље који допиру споља, мириси јода и соли који се пењу с мора, лето које се доживљава као океан који потапа, урлање сирена из пристаништа, најаву за одласке који су сада прекасни, звезде распоређене по лицу – Мерсо мисли на мајку која се крајем живота верила да би покушала да проживи изгубљени живот. У последњим редовима ничеовског романа, ево шта каже Мерсо: „Ослобођен наде, суочен с том ноћи пуном знакова и звезда, по први пут сам се отварао нежној равнодушности света“ (I, 213). Зар није та крајња срећа, сигурност подударана с њом, у ствари друго име за оно што је Ниче називао *невиносѝ будућносѝи*?

Бело засићење

Као што је Флобер говорио „Госпођа Бовари сам ја“, Ками би могао да каже: „Ја сам Мерсо.“ Сличност није подударана две слике, већ надоградња две идиосинкразије. Троугао Пирон, Греније, Ниче који закључује уводни текст Камијевог професора филозофије о Сексту Емпирику обележава територију у којој се боре силе својствене свету његовог бившег ученика. *Под Пироновим знаком*: истина античких мудрости, неприкладност старе филозофије, делотворност грчко-римских духовних вежби, егзистенцијална перспектива сваке мисли, сила медитеранског генија, варварско здравље супротстављено нихилистичкој исцрпљености цивилизација; *Њод знаком Гренијеа*: далека прошлост Оријента која натапа западњачку садашњицу да би јој обновила

будућност, животворни дух мудрости Индије, искушење неделовања, преиспитивање о добром коришћењу слободе, мишљење успротивљено концептуалној филозофији; *Ћод Ничеовим знаком*: иманентна радикалност, удвостручена критиком сваке трансценденције, воља да се раскрсти с предугим јудеохришћанским миленијумом, апсолутна сила детерминизма воље за моћ, трагична перспектива стварности која се види без икакве маске, распростирање света изван добра и зла, смрт Бога, дакле и смисла, непостојање грешке, греха, кривице, кајања, позива да се спозна истинска природа света, његова паганска снага, позив да се на њу пристане страствено и доживи радост која се ни са чим другим не да упоредити.

Те борбе се воде у историји идеја, у великом универзуму судара између филозофских система, у тишини библиотека где се међу собом препиру књиге; али такође и у апсурдном животу баналног човека коме Ками даје живот и облик у овој августиновској исповести: *Сџранац* се заправо представља као аутобиографија написана у првом лицу, безбојним, неутралним, slabим стилем, који се потпуно подударе са главним ликом. Приповедање са скромним глаголима, обичним речима, реченицама сумарне синтаксе, уланчавањем шкртих приповести, минималном структуром, с ефектом сунчаног презасићења у којем је све бело – попут злочина који је, како нам Мерсо каже, почињен *збој сунца*.

Као и Ками, Мерсо зна да ће убрзо умрети; обојица су осуђена на смрт. Отуд и аутобиографско и филозофско интересовање аутора *Сџранаца* да створи и анимира ту фикцију, а потом да је испита да би добио стварне одговоре. Питање: како живети ако треба умрети? Одговор: штети оно што нас хоће. У алжирском периоду свог живота, Ками тражи од Медитерана решење свог егзистенцијалног проблема. Шта спасава од смрти? Велико „да“ животу. Пошто ће умрети на губилишту, Мерсо жели да га макар дочека огромна маса упропашћена мржњом. Јер рећи „да“ свету значи рећи „да“ свему што долази од света.

Сизиф и Мерсо

Мерсо је лице медаље чије је наличје Сизиф. Ками пише у *Миџу о Сизифу*: „Када важи, систем се не раздваја од свог аутора“ (I, 288). Заправо, ова књига, као и све друге, доноси нову аутобиографску исповест. Оно што каже роман, филозофска књига износи другачије – то су два формална приступа у исти фонд. Питање остаје: како се користити животом док се умире? Какав смисао може да искрсне усред гробља? Шта чинити са својим животом када ништавило већ изједа плућа?

У *Миџу о Сизифу*, Ками се брижљиво дистанцира од филозофије какву заговарају професионалци, чланови институција, професори, универзитетски стручњаци. То је смртни грех: исти ти му се свете за ту дрскост износећи опште место како Ками није био филозоф јер није приступао дисциплини служећи се њиховим керефекама. Као амблематска фигура професорске филозофије, Сартр је дао тему; варијације се више не могу избројати у бескрајној библиографији глоса.

Одбијање професорске филозофије није одбијање филозофије него одустајање од професора. *Миџ о Сизифу* није филозофска књига писана за филозофе, већ дело намењено свима онима које филозофија интересује изван институција које је конфискују. Попут античких филозофа који нису говорили филозофима по звању, професорима, него обичним људима који су се сретали по агори (продавац рибе, столар, ваљарица, ткач, грнчар), Ками пише не бринући се за студенте који припремају професорски испит или приправнике, за докторанте или докторе, за професоре или универзитетлије, он се обраћа обичном народу.

Додуше, *Миџ о Сизифу* се не надовезује на *Криџику чистџої ума*, *Науку лоїике*, *Биће и време* – или *Биће и нишџавило* – већ се убраја у другачију линију коју чине Монтењеви *Оїледи*, Паскалове *Мисли*, Ничеов *Тако је џоворио Зараџусџира*, Кјеркегоров *Појам сџреїње* или Тороов *Валген*. То су егзистенцијалне књиге. То што Ками није филозоф за филозофе не брани му да буде филозоф – баш напротив.

Самим тим, у универзуму у којем су филозофију отели професори, може се прогласити и нефилозофом. Монтење је то признао у *Оїледима*, не да није филозоф, већ да по схоластичкој конјектури не жели да буде побркан с том доминантном филозофијом. Иста је ствар са Камијем који тврди: „Ја нисам филозоф. Не верујем довољно у разум да бих веровао у некакав систем. Мене занима како се треба опходити. Тачније, како се треба опходити кад се не верује ни у Бога ни у разум“ (II, 659). На другом месту: „Нисам филозоф јер могу да говорим само о ономе што сам проживео“ (III, 411). У поретку рационалне религије, систематског здања, догматске доктрине, који доминира у званичној историји мишљења, Ками можда није филозоф; али у поретку егзистенцијалног испитивања идиосинкратичне истине употребљивог мишљења, демократизоване сотериологије, он сија као један од највећих у свом веку.

Камијева епистемологија постоји. Пошто је мањинска, корпорација се ипак одлучује да прогласи њено непостојање. Ками припада емпиристичким, сензуалистичким, утилитаристичким филозофима за које се стварно теоријско спознавање света испоставља као немогуће. Само идеалисти мисле супротно јер супсумирају разноликост света под јединствени регистар идеје: свдећи разбокореност и виталност стварности на случајне манифестације концепата који су истинскији од епифанија, мисле да су решили проблем. Ками зна да се свет не спознаје, него да се у њему окушава.

Аутор *Миџа о Сизифу* остаје веран аутору *Свагбе*: разум, идеје и концепти не вреде колико емоција, сензација и перцепција. А то је врхунска јерес у филозофирајућој корпорацији која се упиње да подучава супротно: чула варају, ослонимо се пре на закључивање, анализу; страсти разарају, оканимо их се у корист разума; тело спречава приступ концептуалним истинама, одбацимо информације које су нам пристигле његовим посредством; поезија света није вреднија од говора о свету. Схватато зашто филозоф Албер Ками није добио званични имприматур. Живети свет да би се мислио боље је него мислити га да се не би живео.

Живот као свакодневно труљење

Кад у *Миџу о Сизифу* Ками говори о апсурду, смрти, самоубиству, вредности живота, стрепњи, очају, он не расправља о идејама, концептима, фикцијама, не износи глосе о ауторима који су починили књиге на те теме: он промишља сопствено апсурдно осећање као болесника према животу; он промишља смрт од туберкулозе која ће убрзо уследити; он промишља могућност вољне смрти да би за себе приграбио живот који му већ више не припада; мисли на оно што може или мора учинити од историје која се најавила као готово већ довршена; мисли на те тихе и ужасне часове кад се болесник суочава сам са собом, изроварен моралним патњама; мисли на обесхрабрење које узима облик наглих знојења, срчаних аритмија, инсомнија – он конкретнио мисли своју конкретну смрт.

Читајући *Свеске*, можемо се уверити, ако за тим има потребе, да његова питања нису егзистенцијалистичка него егзистенцијална: бројне су белешке о болести, патњи, самоћи, очају, умору, болу, жељи за самоубиством. Ево једне белешке из јануара 1942: „Умукните, плућа! Напуните се тим бледим и леденим ваздухом којим се храните. Уђутите. Да више не будем присиљен да слушам ваше лагано труљење – и да се коначно окренем ка...” (II, 967) – крај реченице недостаје као што недостаје крај животу који је тек започео, и који је заустављен у лету. Следећег месеца, стање му се озбиљно погоршава, довољно да тог дана помисли да ће умрети. Са седамнаест година страдало му је десно плуће; овог пута је погођено лево. Ками је ипак мислио да је излечен, али тај напад је пропраћен еволутивним замахом. Лекар препишује дуг одмор, нови пнеумоторакс и инхалације до краја живота. И даље му забрањује пливање. Три недеље остаје у кревету са забраном устајања. Тад се упознаје с критикама *Сџранца* и констатује да га нису разумели.

Хтети апсурдан живот

Миџ о Сизифу се отвара у знаку Ничеове идеје да филозоф заслужује да га цене када проповеда на свом примеру. Књига се не може боље ставити под знак егзистенцијалног. Ками даје кључ односа између романа и филозофске књиге: „У универзуму који је изненада лишен илузија и светлости, човек се осећа као странац“ (I, 223). Он своје размишљање уписује у оквир европског нихилизма који је тако добро описан код Ничеа. Смрт Бога праћена је крајем вредности које су проистицале из постојања божанства. Без Бога нема ни вредности, ни морала ни етике: шта радити? Све је апсурдно, лишено смисла.

Апсурд се не налази у свету већ у извесном односу с њим. Он не би могао да постаје метафизичка категорија с великим словом попут Апсолута, Бескочног, Вечности, Ништавила. Он искрсава из поређења две некомпатибилне истине. Избија само из сучељавања. Ками даје пример човека који има само нож и који напада групу војника иза митраљеза: апсурдни су и ситуација и гест и поступак. Апсурдна је такође перспектива живота и смрти: постоји живот, али од самог почетка, он се креће ка свом

уништењу. Рађамо се да бисмо умрли, долазимо на свет да бисмо га напустили, има нас да нас више не би било.

Колико онда вреди живот? Треба ли га живети? Ако треба, зашто? Зар није самоубиство одговор на nihilizam? Да ли вољна смрт придаје смисао животу који ће смрт свакако узети у дан и сат који изабере? То су права питања. Сва остала су безначајна. Нико не умире у име идеје, а многи завршавају живот а да нису нашли разлог за живот. Ако верујемо да је свет апсурдан, зашто не раскрстимо с њим? Ако не раскрстимо с њим, имамо ли право да га назовемо апсурдним?

Самоубиство је исто тако апсурдно колико и апсурд који тежи да поништи. Гестом упереним против себе, мисли се да ће се завршити с апсурдом живота, а у ствари се он, парадоксално, потврђује, увећавају се његова снага и сила. Живот је апсурдан, завршити с животом је апсурдно. Шта онда остаје? Живети. Желети тај апсурдан живот и том вољом, тим великим „да“ упућеним животу, превазићи апсурд. Решење звучи једноставно: треба спознати и желети „најчистију радост да осећамо и да сами себе осећамо на земљи“ (I, 262), што је очигледно ничеовско решење.

Ками разматра могуће животе: живот заводника и либертинца какав је Дон Жуан; живот глумца који изгара на даскама ради некакве апсурдне славе; живот путника који скупља искуства без смисла по разним земљама; живот освајача који свом Царству присаједињује народе. Али сви ови животи се испуњавају фикцијама: скупљати жене, успехе, путовања, земље, чему? Уместо да се превазиђе, апсурд се тиме још више распирује.

Нит *Миџа о Сизифу* је нит аутобиографског лавиринта: ова књига као да је плод истих намера као што су Августинове у *Исјовесџима*: Ками размишља за себе, промишља своју тему, одлази и враћа се, изнесе нешто, не закључи, каже нешто друго, и изгледа као да ће закључити, а у ствари прелази на следеће питање, што оставља утисак одлагања, нерешених испитивања. Једном се чини као да апсурдни човек каже „да“, али други пут закључује да се решење састоји у пристајању, но та привидна контрадикција се решава закључком да ма шта радили не напуштамо оквира апсурда. Наводне филозофске слабости на које указују очекивани исправљачи грешака базирају се на класичној схеми конвенционалног излагања филозофског говора. Ако схватимо *Миџа о Сизифу* као субјективну интроспекцију која се може стопити са Августиновим *Исјовесџима*, разумемо зашто и како то преплитање сведочи о покрету камијевског мишљења о тој теми.

Августин меша чињеничну и душевну аутобиографију са апологетским планом да посведочи о путањи која га води од распуштеног до хришћанског живота. То је зрео текст. *Миџа о Сизифу* оставља по страни чињеничну аутобиографију, али нуди аутобиографију душе која трага. То је филозофско дело ране младости: Ками почиње да пише књигу почетком октобра 1939. и завршава је 21. фебруара 1941, односно између двадесет шесте и двадесет осме године. То је дакле онтолошка аутобиографија младића који болује од туберкулозе, трагање које је сигурније у своје меандре него у своје сигурности.

Сизифова мудрост

Као *Сиранац*, и ова књига је конструисана као новела: њен смисао се појављује на самом крају, на четири странице које носе наслов књиге. Пошто је гурао своју стену размишљајући и констатовао да непрестано пада у долину, Ками даје решење загонетке у последњој, чувеној реченици књиге: „треба замислити Сизифа срећног“ (I, 304). Добро. Али у чему се Сизифова срећа састоји?

Пре свега, ко је Сизиф? Својеврсни аутопортрет. Прочитајмо: „Сизиф је апсурдни херој. То је и због својих страсти и због своје муке. Његов презир богова, мржња према смрти и страст према животу донели су му то неизрециво мучење где целим бићем настоји да ништа не приведе крају“ (I, 302). Најзад, он инкарнира ничеовску фигуру сталног враћања истог: гура камен узбрдо, камен се скотрља, поново га уздиже, камен опет пада, Сизиф поново почиње, камен се одрони, и тако заувек. Питање је дакле: шта радити после схватања да се све ствари бескрајно понављају, да је истина света вечно враћање?

На то ничеовско питање млади филозоф од двадесет осам година даје ничеовски одговор: хтети вољу која нас хоће. Као Мерсо, Сизиф „сматра да је све добро“ (I, 304) и из тог суда избија смисао: радост и срећа што смо се обрели на свету. Ничеовска лекција из *Свагбе* се наставља, Ками још није начинио корак изван Ничеове мисли, он у овом свету не разликује оно на шта се може пристати од оног што се може одбити, засад, под афричким сунцем, свему ће рећи велико „да“.

Закључићемо спајањем два цитата, овог из *Миџа о Сизифу*: „Апсурд се не може открити а да не пожелимо да напишемо приручник за стицање среће“ (I, 303), и овог из *Свеске*, од августа-септембра 1937: Ками посећује клаустир мртвих у фирентинској цркви Santissima Annunziata, шета под тмурним небом, међу споменицима, и ишчитава речи које су оставили мртви, урезани у камен *ex-vota*; преноси затечену наду родитеља младе девојке коју је смрт прерано однела, клише доброг супруга и доброг оца, шепурење врлинама на свим језицима.

А онда бележи: „Ако бих писао етичку књигу, имала би сто страница, и деведесет девет би било празно. На последњој бих написао: ‘Постоји само једна обавеза, да се воли.’ Свему осталом кажем *не*. Кажем *не* из све снаге“ (II, 830). И то је програм остатка његовог кратког живота, програм који је још увек ничеовски, сетимо ли се Ничеа који у *Сумраку идола* пише: „Формула моје среће: једно ‘да’, једно ‘не’, права линија, *циљ*.“ То ће резултирати једним етичким и политичким програмом великих размера: рећи „да“ животу и рећи „не“ смрти.

Крај краљевства

За сада, Ками трага за географијом која би више одговарала његовом здрављу. Алжир је за њега превише влажан. Са здравственом потврдом, Ками и његова нова девојка из Орана (Франсин Фор је упознао 1937, а постала му је жена 1940), траже да се преселе у Француску у планинску област где се туберкулоза лечи ваздухом и кли-

мом. Он се страшно зноји и готово све време је задихан, тешко говори. Чекајући дозволу да пређе Медитеран, чита, размишља, узима белешке, испуњава свеске. Међу његовим лектирама налази се и Бернијева књига под насловом *Похвала кује*.

Због свог здравља, онај ко је себе називао Африканцем, а не Европљанином, напушта *медитеранско краљевство* ради *евројској изјансија*. За собом оставља препланулоост сунца, сладострашће мора, пешчане тепихе, радост плажа, срећу пливања, четврт Белкур, мирис и вреву Алжира, здраво дионизијско варварство града Алжира, сећања свог детињства, своју ћутљиву мајку, своје другаре саучеснике, породицу, доброту г. Жермена, поцрнелу кожу, дрскост женских тела, невиност будућности, Платинове екстазе, и то ради потпуне супротности: ради једне хладне Европе, претеће, нихилистичке, сиве, суморне, трагичне, пуне буке и бесова XX века, са својим ратовима, тоталитаризмима, црвеним и смеђим фашизмима, жичаним оградама, концентрационим логорима, интелектуалцима који су одушевљени насиљем и заглупљени ресантиманом, пасионирани масовним злочинима које оправдавају с Хегеловом књигом под руком. Медитеранско краљевство је носило име *Тийаза*: европско изгнанство ће се звати *Париз*.

Изворник: „Une métaphysique de l'absurde“, у: Michael Onfray, L'ordre libertaire: La vie philosophique d'Albert Camus, Flammarion, Paris, 2012.

*(С француској превео **Бојан Савић Осџојић**)*